

RESOLUCIÓ DEL SÍNDIC DE GREUGES SOBRE LA NECESSITAT D'INVESTIGAR LA PRESENCIA DE L'EXTREMA DRETA I LA MANCA DE NEUTRALITAT POLÍTICA A LES FORCES ARMADES I ALS COSSOS DE SEGURETAT

1. Plantejament de la resolució: l'informe del Ministeri de l'Interior alemany.

L'objectiu d'aquesta resolució és plantejar la necessitat d'elaborar un o diversos informes oficials sobre la presència de l'extrema dreta dins els Cossos Policials i les Forces Armades. O, potser de forma més ajustada al marc jurídic espanyol, sobre una possible politització d'alguns d'aquests sectors que poguessin posar en qüestió la necessitat de mantenir-se al marge del debat polític i, fins i tot, atemptar contra la legalitat vigent. El precedent d'aquesta recomanació és l'Informe sobre la matèria elaborat a Alemanya l'any 2020.

En efecte, el mes de setembre de 2020, el Ministeri de l'Interior de la República Federal d'Alemanya va publicar l'*Informe sobre els extremistes de dreta en les autoritats (o organismes) de seguretat*. El títol original és "*Rechtsextremisten in Sicherheitsbehörden. Lagebericht*". Té una extensió de 98 pàgines dividides en dues parts: Contingut (Inhalt) i dos Documents adjunts (Anlage) destinats al nivell federal, el primer, i als divuit länder (o estats federats), el segon.

L'Informe va ser presentat pel ministre de l'Interior alemany, Horst Seehofer. Representa un primer intent d'analitzar l'abast de la infiltració de l'extrema dreta dins els serveis de seguretat del país. La decisió d'elaborar aquest estudi neix de l'increment de casos protagonitzats per extremistes dins les forces policials i militars. D'aquest fet es desprèn l'opció d'investigar la situació, tant a les Forces Armades, com als Cossos Policials federals i dels divuit estats federats.

El període analitzat abasta des del mes de gener de 2017 fins el mes de març de 2020. Durant anys, els membres dels governs i els caps de seguretat s'havien negat a acceptar el problema de la presència organitzada de l'extrema dreta dins els aparells de l'Estat; com a màxim es reconeixia l'existència de casos individuals. Però, els darrers temps els casos detectats s'han incrementat: és significatiu constatar que desenes d'agents de policia han estat suspesos per participar en xats d'extrema dreta i compartir propaganda neonazi. El mes de juny de 2020 el ministre de Defensa va dissoldre una unitat de forces especials després de detectar materials explosius, armes i objectes en record de les SS en mans d'un sergent major. El mes de setembre de 2020, l'Estat de Renània del Nord-Westfàlia va haver de suspendre 29 agents de policia acusats de difondre imatges de Hitler i propaganda neonazi en diversos xats. El mes d'octubre de 2020, havia estat destituït Christof Gramm, cap de l'Agència de Contra-Intel·ligència Militar, per les errades comeses en la detecció de l'extremisme a les Forces Armades. Tots aquests casos són posteriors al període analitzat a l'Informe.

L'Informe, elaborat per l'Agència Nacional d'Intel·ligència, en col·laboració amb els governs dels estats federats, va detectar més de 1.400 casos en que militars i policies apareixen com a sospitosos de cometre accions extremistes. En concret, constata 319 episodis a nivell dels estats federats i 58 a nivell federal. Segons el ministre de l'Interior la majoria dels membres dels serveis de seguretat (més del 99%), són lleials a la Constitució, i els casos detectats no representen cap problema estructural. Però, alhora va destacar que "*cada cas confirmat constitueix una vergonya per a les forces de seguretat en el seu conjunt*". L'Informe adverteix que l'existència, encara que sigui reduïda, d'oficials entrenats de forma especialitzada i alhora radicalitzats, constitueix un perill important

per a l'Estat i la societat i, que és imprescindible continuar identificant els extremistes. Diverses autoritats locals varen criticar l'Informe advertint que no inclou els casos més recents.

De cara a possibles paral·lelismes entre Alemanya, l'Estat espanyol i Catalunya cal tenir ben present les diferències de marc jurídic. A Alemanya la persecució de les activitats neonazis figura com un element fonamental de les institucions i existeixen organismes com l'Oficina de Protecció de la Constitució que han assenyalat l'extremisme d'extrema dreta com el risc principal per a la democràcia. No podem oblidar que el final del nazisme es va produir a partir de la derrota militar d'Alemanya l'any 1945 a la Segona Guerra Mundial. A Espanya, en canvi, el franquisme va perviure fins l'any 1978, quan es va aprovar la Constitució a partir d'un pacte que va donar lloc a la Transició. Des de llavors, l'actitud de l'Estat espanyol en relació al franquisme no ha estat la mateixa que la mantinguda per Alemanya contra el nazisme. Aquest fet ha donat lloc a legislacions diferents.

Ara bé, semblaria poc responsable que els Governos de l'Estat i de la Generalitat es mostressin insensibles a informes com l'alemany, quan a Espanya s'han detectat darrerament casos preocupants. I no es pot oblidar que determinades actuacions denunciades per l'Informe alemany, com la participació en xats i el fet de compartir imatges de dubtosa legalitat, també s'han produït a Espanya. Aquest problema no és exclusiu d'Alemanya o d'Espanya. Segons alguns mitjans de comunicació un informe estratègic confidencial d'Europol, l'agència policial de la Unió Europea, advertia, a finals de l'any 2019, sobre el fet que grups d'extrema dreta estaven reclutant personal dins les Forces Armades i els Cossos Policials.

L'Informe del Govern alemany va tenir un fort impacte mediàtic: The New York Times publicava "*Far-Right Extremism Taints German Security Services in Hundreds of Cases*" (2020/10/06), i mesos més tard (2020/12/23) "*She Called Police Over a Neo-Nazi Threat, But the Neo-Nazis were Inside the Police*".

El Departament d'Interior de la Generalitat va publicar una referència a l'Informe ("*El radicalisme d'extrema dreta contamina els serveis de seguretat alemanys*"), dins la seva publicació digital "*Notes de Seguretat*" (09/11/2020). L'article està basat en l'article publicat pel The New York Times, anteriorment citat.

Els mitjans de comunicació espanyols i catalans varen recollir majoritàriament la notícia, però posteriorment no s'han constatat reaccions oficials.

2. Situacions polèmiques dins les forces armades i els cossos policials a l'estat espanyol. Extrema dreta i activitat delictiva.

Els darrers mesos de l'any 2020, ha ressuscitat un debat que semblava superat: l'existència de sectors reaccionaris dins les Forces Armades espanyoles que tindrien una actitud perillosa en relació al sistema democràtic. L'opinió generalitzada era que després del cop d'Estat de 1981, de les reformes introduïdes per Narcís Serra quan fou ministre de Defensa (1982-1991), i de la pertinença d'Espanya a l'OTAN, amb els conseqüents contactes freqüents de militars espanyols amb col·legues d'altres països democràtics, havien fet desaparèixer les opinions nostàlgiques del franquisme dins les Forces Armades. Fins i tot, qui fou cap de l'Estat Major durant el mandat de Carme Chacón com a ministra de Defensa (2008-2011), el general Julio Rodríguez, és avui un càrrec de confiança del vicepresident del Govern, Pablo Iglesias. Però, el procés sobiranista català i la formació d'un govern d'esquerres sembla haver obert la caixa dels trons. L'abast, s'afirma, és minoritari i controlable, però s'han succeït diversos episodis preocupants.

Podem citar alguns exemples:

- La *“Declaració de respecte i desgreuge al general Francisco Franco Bahamonde, soldat d’Espanya”*, signada el juliol de 2018 per 181 militars retirats, protestant per l’anunci d’exhumació de les restes del dictador del Valle de los Caídos.
- La carta dirigida al Parlament Europeu el mes de novembre de 2020, per 39 militars a la reserva de l’Exèrcit de l’Aire denunciant que el govern *“social comunista”* està provocant *“la desintegració de la democràcia espanyola”*.
- La carta dirigida al Rei Felip VI per membres de la XIX Promoció de l’Acadèmia General de l’Aire el 10 de novembre de 2020, amb un contingut similar a l’anterior.
- Una iniciativa semblant va ser protagonitzada per 73 membres de la XXIII promoció de l’Acadèmia General Militar, publicada pel diari El País, el 28 de novembre de 2020.
- El 16 de desembre de 2020, es fan públiques unes imatges gravades el mes de desembre de 2019, a la caserna de Paracuellos del Jarama, en motiu de la celebració del dia de la Immaculada Concepció. El diari La Marea va mostrar com alguns dels assistents feien la salutació nazi i cantaven una cançó de la División Azul, *“Primavera”*, que va adaptar en versió rock la banda neonazi Estirpe Imperial. En aquest cas es tractava de militars en actiu.
- El mateix mes de desembre de 2020, es destaca l’existència de diversos xats integrats per militars en la reserva, en els que s’intercanvien missatges ultradretans. En el primer, es parlava de la possibilitat d’un cop d’Estat i d’afusellar a 26 milions de persones (*“fills de puta”*). En el segon, membres de la IX promoció de Suboficials d’Artilleria (1982-1985), es solidaritzen amb els integrants del grup de WhatsApp que havia transcendit i s’acusa al tinent coronel José Ignacio Domínguez d’haver-lo denunciat i d’estar relacionat amb el vicepresident segon del Govern. La ministra de Defensa va posar els fets en coneixement de la Fiscalia, que va obrir diligències per missatges amb *“manifestacions totalment contràries a l’ordenament constitucional fent al·lusions velades a un pronunciament militar”*. La ministra Robles va afirmar que no hi havia cap militar en actiu entre els integrants dels xats.
- També, el mes de desembre de 2020, Diario 16 informava de missatges de militars en actiu penjats a Facebook a favor de Franco, José Antonio Primo de Rivera i Millán Astray, i expressant el suport a les tesis del partit polític d’extrema dreta VOX.
- El Ministeri de Defensa s’ha vist obligat a publicar la Instrucció 2/2021, de 8 de gener, instant als centres de formació militars a instruir als seus alumnes en la Constitució. Aquesta actuació sorgeix després que es fes públic que la Escuela Naval de La Graña havia celebrat l’enfonsament d’un submarí republicà l’any 1937 utilitzant expressions com *“rojos”* i *“nacionales”*. El cap d’estudis de l’Escola va ser cessat.

La situació als Cossos Policials no ha tingut la mateixa repercussió mediàtica que en els cas de les Forces Armades. Determinades actuacions de la Guàrdia Civil sobre la sentència 20/2020 de l’Audiència Nacional podrien atribuir-se a prejudicis ideològics vinculats a l’extrema dreta: els crits de *“A por ellos”* de l’octubre de 2017; atestats com els que varen avaluar al paper dels Mossos d’Esquadra per la seva actuació el mateix any, desautoritzats per la sentència 20/2020; el discurs del director general de la Guàrdia Civil a la caserna de Sant Andreu de la Barca el mes d’octubre de 2019; o casos com els vinculats a la investigació de l’actuació del Govern central en motiu de la pandèmia (que varen provocar la destitució del Coronel de la Guàrdia Civil, Pérez de los Cobos); el paper com a Policia Judicial en investigacions com les que varen afectar a Tamara Carrasco o

Adrià Carrasco a Catalunya, totes dues desestimades per la Justícia; o les del cas Alsasua, que els tribunals varen avalar. Però, és cert que aquests exemples es podrien atribuir a una determinada visió especialment punitiva de l'ordenament jurídic, i no a una ideologia concreta ni a una actuació presumptament delictiva.

3. Marc jurídic de la relació entre la política i les forces armades i els cossos policials.

Pel que fa a les Forces Armades, l'article 8 CE estableix quines són les seves missions (garantir la sobirania i la independència d'Espanya, defensar-ne la integritat territorial i l'ordenament constitucional). El mateix article preveu l'aprovació d'una llei orgànica que havia de regular les bases de l'organització militar.

El redactat de l'article 8 CE ha provocat al llarg dels anys el debat sobre si les Forces Armades disposen d'una certa autonomia per interpretar com i quan haurien de complir les seves missions; aquesta opció suposava eximir a aquestes del respecte a les normes de la Constitució. Està molt clar que aquesta autonomia no existeix: les Forces Armades han d'actuar sota les directrius del Govern i el Parlament, ja que són una part més de l'Administració Pública.

Fabio Pascua Mateo, lletrat de les Corts Generals i professor de Dret Administratiu de la Universitat Complutense, va publicar un interessant estudi titulat "*Fuerzas Armadas y derechos politicos*" (*Congreso de los Diputados*, 2006), molt útil si es vol entrar a fons en el tema que ens ocupa. No cal dir que l'autor s'inclina per la segona opció.

Amb posterioritat a aquest estudi es va aprovar la Llei Orgànica 9/2011, de drets i deures dels membres de les Forces Armades. Aquesta norma estableix el "*deure de neutralitat política*" dels militars i regula que en exercici del seu dret d'associació poden participar en associacions "*que tinguin com a finalitat la promoció i defensa dels interessos professionals, econòmics i socials dels seus associats*". La Llei Orgànica 8/2014, de Règim disciplinari de les Forces Armades, també limita la llibertat d'expressió dels militars en actiu en temes relatius a la "*neutralitat política*". La Asociación Unificada de Militares Españoles (AUME), denuncia (*La Voz de la República*, 6 de gener de 2021) que "*determinades ideologies polítiques*" estan intentant "*fer partícips del seu propi ideari*" a membres de les Forces Armades, i que membres de VOX tenen presència dins les casernes. L'AUME, també denuncia que "*a les Forces Armades encara hi ha un llegat franquista i ens preocupa que es pugui continuar ideologitzant en ell als seus membres*". Diversos articles han aportat arguments en la mateixa línia: Enrique Vega Fernández, coronel retirat, a *Diario digital Nueva Tribuna* (4/07/2019) o Miguel López, oficial retirat, a *Infolibre* (4/10/2018). En tot cas a l'hora de valorar determinades expressions o actuacions de militars cal distingir entre la situació dels que estan en actiu i els que estan a la reserva, ja que les limitacions que hem comentat tan sols afecten als primers. Una cosa diferent és si aquests militars retirats estan cometent o instant a cometre algun fet delictiu.

Pel que fa als Cossos i Forces de Seguretat, és l'article 104 CE el que defineix quines són les seves funcions: "*protegir el lliure exercici dels drets i de les llibertats i garantir la seguretat ciutadana*". L'article 5.1.b) de la Llei Orgànica 2/1986, de Forces i Cossos de Seguretat, els obliga "*a actuar amb absoluta neutralitat política*". La Llei catalana 10/1994, d'11 de juliol, de la Policia de la Generalitat -Mossos d'Esquadra, reproduïx literalment en el seu article 11.2 la mateixa exigència. I també ho fa la Llei 16/1991, de 10 de juliol, de les Polícies Locals, en el seu article 10.1.

Així, doncs, més que investigar la presència de l'extrema dreta als Cossos Policials i les Forces Armades, cosa difícilment compatible amb el marc legal que no penalitza l'existència d'aquesta ideologia ni de cap altra, caldria analitzar fins a quin punt s'està complint amb l'obligació de mantenir la neutralitat política en casos com els que hem

citat. Molt més si aquestes activitats poden ser constitutives de delictes com els que sovint comet l'extrema dreta (delictes d'odi o d'incitació a un cop d'Estat). Caldria que Govern central, governs autonòmics i locals no actuessin en funció de casos que es consideren aïllats, sinó que haurien d'investigar a fons les actuacions incorrectes en el marc d'una visió global. Aquesta seria l'ensenyança principal de l'Informe del Govern alemany. Aquest estudi hauria d'incloure, lògicament, al Cos de Mossos d'Esquadra (dins del que s'ha detectat algun cas de manca de neutralitat política en relació a l'independentisme, que ha motivat algun expedient disciplinari), i també a les Polícies Locals. Això, hauria de comportar una col·laboració entre els Ministeris d'Interior i Defensa i els Governes de Catalunya, el País Basc i Navarra, i els Ajuntaments, que es podria vehicular a través de les associacions municipalistes.

4. Recomanacions.

PRIMERA: Que el Departament d'Interior de la Generalitat i l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya es facin càrrec de la traducció i difusió de l'informe del Ministeri de l'Interior d'alemanya.

SEGONA: Que el Departament d'Interior elabori un estudi similar a l'alemany respecte del Cos de Mossos d'Esquadra. Aquest estudi també es podria estendre a les Polícies Locals del país.

TERCERA: Que l'Ajuntament de Barcelona, en col·laboració amb el Departament d'Interior, elabori un informe en la mateixa línia respecte de la Guàrdia Urbana de Barcelona.

QUARTA: Així mateix, el Síndic suggereix al seus homòlegs de l'Estat (Defensor del Pueblo) i autonòmics, en Comunitats amb policia pròpia (Arartekos del País Basc i Navarra), que proposin un estudi sistemàtic i global sobre els casos de manca de neutralitat política dins dels Cossos Policials de l'Estat i les Forces Armades, d'una banda; i les Polícies forals, de l'altra.

En tots els casos, caldria dedicar especial atenció a les activitats presumptament delictives i defugir el tractament individualitzat de cada episodi per disposar d'un diagnòstic sobre l'abast del problema, que permetés a les administracions afectades aplicar mesures avortar activitats contràries a la Constitució i resta de l'ordenament jurídic. Totes les institucions esmentades haurien de col·laborar per aconseguir que les dades de l'Informe fossin actualitzades i fiables.